

IRODALMI SZEMLE.

A szépművészetek Spanyolországban és Murillo.

Irta *Ferenczy József*. Kolczsvár. Gombos Ferencz kiadása. 255 l. Ára 3 kor.

Alig hiszem, hogy van ember Magyarországon is, aki a „Murillo“ nevet ne ismerné. És bizonyára nincsen ember, aki, ha csak egy kicsit is utazott vagy olvasott, egy-egy Murillo-alkotást ne ismerne.

De ki sem kell mozdulni a hazából, hogy a legnagyobb spanyol bibliai festőt egy-egy művéből megismerjük, és pedig nem csak másolatokból, hanem eredeti festményeiből is; mert ott van pár értékes és jellemző műve a budapesti országos képtárban. És nincsen nagyobb képes lap, nincsen év, a melyben újra meg újra egy-egy Murillo-képet ne hozna az olvasó közönségnek, a számos szaktudós külföldi képez Murillo-életrajzoktól nem is szólva. A német és olasz gyűjteményekben pedig egész sereg Murillo-kép látható, és aki nem is juthat Madridba és még inkább Sevillába, a nagy Esteban életének és működésének székhelyébe, részint remek másolatokban tucatszámra megismerkedhetik műveivel.

Murillo olyan világraszóló, istenáldotta lángész, hogy hirneve nem *egy* szük hazára, nem *egy* bizonyos időre szorúl, hanem az egész művelt világ előtt és (emberileg szólva) örök időre ismeretes.

Ismerjük és szeretjük és csodáljuk annak előtte, mielőtt ennek kifejezést adtunk volna magunk előtt, szóval: mielőbb tudatára ébredtünk volna annak, hogy Murillo nekünk, a számunkra is létezett és létezik.

Murillot tehát ma már nem lehet „felfedezni“, mint a hogy Homeros, Shakespeare, Michel Angelo vagy Napoleon neve és szelleme oly ismeretes, mint a saját hazánk története (sőt némelyek előtt biz az utóbbi kevésbé ismeretes). De éppen azért, mert oly kiváló nagy alak, érdemes ránk nézve, hogy újra és újra állítsuk fel alakját, rakjuk össze működésének mozaik-részleteit.

Ferenczy József dr. oly fényes tollú író, oly gazdag nyelvezetű „európai“, hogy bátran hozzá foghatott ahhoz, miszerint oly nagy nevet tollára véve, a magyar közönséget „Murillo“-jával megörvendeztesse. Mert bizony nem valami nagyon sok az, a mit eddig a spanyo-

lok nagymesteréről magyarul irtak. Néhai *Ormos Zsigmond*, a műértő főispán, aki sokat utazott és sokat tanult s akinek párját ritkító szép magánképtára is volt, 1865-ben az Esterházy-féle képtárról irt igen értelmes és értékes műtörténelmi munkájában kis életrajzot ad Murillo képeinek ismertetésével. A „Figyelő“ 1873-ban hozott egy nagyobb tanulmányt Murilloról; a „Magyarország és a Nagyvilág“ 1876-ban egyet, 16 képpel. *Pulszky Károly* meg „Az országos képtár kiválóbb művei“-ről irt tanulmányában (1878) szintén foglalkozik Murilloval. *Pasteiner Gyula* az ő „Művészetek története a legrégebb időktől napjainkig“ című mindenképpen gyönyörű, nagy és több száz ábrával illusztrált, 1885-ben megjelent művében természetesen Murillót is méltatja (698—702 old.) kellőképen. És *Pekár Gyula* csak az imént megírt művében Spanyolországról sem hagyhatta ki e naps ország büszkeségét. De ezeken kívül nem igen tudnánk még valakit, aki a spanyolok e nagy mesteréről magyarul irt volna. Festőművészeink közül persze nem egy látogatott el Spanyolországba. *Wagner Sándor* egy egész képsorozatban ismertette meg a szép országot.

Ferenczy dr., aki földrészünk szép darabját beúta, aki idegen nyelvek értésében és elsajátításában valóban excellál s így szinte minden európai nyelvű irodalmat az eredeti idiomában ismerhetett meg, már ebből az okból is hivatva volt és van ilyen mű megírására. De a saját szépművészeti ismeretei, meg az a nagy és ritka adomány: a lelkesedni tudás is egymaga nagyon alkalmassá teszük őt, egy-egy művésznek és annak művei bemutatására.

Ferenczy könyve két részre oszlik; s csak a második rész foglalkozik Murilloval. Az első és terjedelmesebb fele könyvének „A szépművészetek Spanyolországban“ címet viseli; de nem csak a spanyol szépművészetek történetéről szól, hanem, a kis könyvhez és céljához mérten, talán nagyon túlterjeszkedő módon tárgyalja annak általános lefolyását, a legelső időktől fogva.

Minden egyes fejezet a kilencz első között szép és tartalmas; de azt a benyomást kelti, mintha minden egyes ezikk külön időben lett volna írva és nem is ebbe a könyvbe szánva; bár fényesen bizonyítja gazdag tudását, egy általános, csakis a szépművészetekről szóló műben inkább helyén. valóok lettek és hatottak volna. Szellemesen fejtegeti benne a vallás szerepét és befolyását a szépművészetre; persze a katolikus vallást, mint a mely valóban „ösztönt és impulzust adott a világ legszebb műremekének létesülésére, nagyobb szolgálattal tett az emberiség intelligenciájának (inkább talán: kedélyvilágának nemesbítésére?) mint a világtörténelemnek minden eddig ismert nagy eseménye“. Megemlíti az egyházaknak a tudományok fejlesztésében is szerzett eredményeit; a földrajzi viszonyok befolyását a művészetekre; az értelmi munkásság különbségének nyilvánulását északon és délen; az Amerikában megszülemllett villamosságot, Angolország gőzgépeit, a

németek tudományosságát, az olasz művészetet, a jellem és modell különbségét a különböző földrészekben. Elmélkedik a költészetéről, mint a spanyol szépművészet leggazdagabb ágáról; Spanyolországról, mint a költészet hazájáról. Csillámlóan fejtegeti a spanyolok eposköltészetét, románczeit, lovagregényeit, drámaköltészetét; a római és gót épületek maradványait, a román stíl emlékeit, a renaissance építészetet Spanyolországban, a miből ki-kilátszik, hogy nemcsak könyvekből, mint sok historikus és aesthetikus teszi, hanem a saját nézése, utazásai és megfigyelése révén ítéli és esodálja a csodaszép remekeket. Jellemzi a spanyolországi arab mivelődést és ennek emlékeit. Ir a spanyol plasztikai művészetéről és végre a spanyol festészet kezdetéről és tovább fejlesztéséről egész Velasquezig, a ki Madridban a fiatal Murillonak oly jóságos tanácsadója és segítője lett.

Az öt következő fejezet, a második rész, egészen Murillonak van szentelve.

Murillo életéről alig tudunk valamit és igaz, hogy „művei képezik élettörténetét“. Élettörténete elvész az évszázadok homályában, nevének fénye azonban az időkön keresztül ragyog, mint a képirás egyik legdicsőbb nagymesterének.

Ferenczy szorgos szeretettel összehordott szinte minden elérhető adatot Murillo életéről és működéséről, a ki született 1617-ben, meghalt 1682-ben és közel 500 festményt (de egy rézmetszetet is) hagyott hátra. Murillo mint Kant, Schiller, Petőfi is, sohasem hagyta el hazáját, soha külföldön nem járt. Csak a saját lángesze sugalta őt és a maga nemében felülmulhatatlan tökélyre vitte. Eleinte kissé durvász, életének utolsó éveiben kissé édeskessé vált festésmódora java férfikorában alkotta a *legtökéletesebb* műveket, melyeknek legkiválóbbjai — 22 — most is működésének főhelyén: Sevillában vannak meg eredetiben s egy pár közülök még negyedfélszázad múlva is eredeti helyükön, a hol s a melyek számára Murillo festette. Ferenczy abban a ritka szerencsében részesült, hogy láthassa, s *ott* láthassa, a hol a nagymester alkotta, és rajongva írja le benyomásait.

Murillo egy-két képe, mint még pár más kiváló szellem hatalmas alkotása, a fogékony lélekre szinte úgy hat, mint egy nagy esemény, például úgy, mint mikor az ember először látja a tengert. És ilyen elemi hatást gyakorolhatni, még a tudatlan laikusra is, éppen csak a valóban nagyok kiváltsága. Mert bizony sok világra szóló híresség előtt állva, azon csodálkozunk el, hogy hol marad a várva-várt benyomás, mely felragadna a magasba? — Csalódunk nem egy hirdetett nagyság szemlélete után. A Guido Reni Beatrice Cenci-jével, a Holbein „Krisztus kígyonyolása“-val, Dürer sok nyakatekert alakjával, a Tizian egy-egy nagyon is elhízott Venusával, a Donatello Gattamelata lovas szobrával így jártam én (és velem talán sok más). De milyen mélyen megkapott egy csapásra, megrázott, örökre el nem

múló csodálattal és áhitattal Domenichino Szt. Jeromos áldozása (la Comunione di S. Girolamo). — Csak később tudtam meg, hogy Nicolas Poussin ezt a fenséges képet a festészet legnagyobb alkotásának nevezte el. Ez a nagy kép úgy beleégett a lelkembe, hogy mindig oly tisztán és színesen látom magam előtt, mint abban az első pillanatban.

Ferenczy így rajong Murilloért. Azért választotta tanulmánya tárgyául ezt a dicső alakot, azért zarándokolt a nagy művész szentelte helyekre. És persze mint minden szerető lélek: kissé tulozza is bálványának kiválóságait, szinte a világ legeslegnagyobb festőművészt látja benne, aki még a jó száz évvel előtte élt isteni Rafellot is túlszárnyalta volna.

Nehéz és kényes feladat két nagy korifeust egymással mérlegelni és hasonlítani össze. Mert ha egyben másban léteznék is hasonlatosság köztük: két oly nagy és önálló alkotó, irányadó mester, mindegyik külön kimagasló káprázatos egyéniség, még a hasonló vonásokban is rengeteg sok árnyalatban különbözik egymástól.

A rubint az opállal, a rezeda illatot a jáczintéval összevetni, meddő dolog lenne. Rafael, aki majdnem csak fél annyi ideig élt és dolgozott, mint Murillo — amaz 37, emez 65 évig — rövid életében egy egész világot alkotott műveiből. Az ő lobogó lángszelleme nem ismert határt a művészetnek felfedezett tárgyak terén és a mint Lübeck oly szépen mondja, „épp oly nagy volt ünnepies, symbolikus, mint merész mozgalmas történelmi képeiben; éppoly tökéletes a keresztény motívumok méltóságteljes kivitelében mint az antik mythologia bájos felelevenítésében“. Azonban nagy hiba volna a művészt arról ítélni meg, hogy *mit* és *mennyit* alkotott; csupán csak arról kell ítélnünk: *hogyan* alkotott.

Ha Rafael valamelyik festményéből egy alakot vagy akár csak egy kezét kivágnának és műértőnek mutatnák: az rögtön ráismerne belőle a *nagy* festőre. Ha Goethe soha egyebet, mint Faust ot meg nem írta volna (pedig a tárgy nem is az ő alkotása) mégis örökké zengene neve a halhatatlanokéi közt. Ha Murillo soha egy jóízű humoros utcajelenetet, soha genre- vagy arcképet nem festett volna, s csak is például a sevillai San Jorgé de la Caridad kórház számára a könyörületességről szóló remekeit, vagy csak a Mária-fogantatását rajzoló képeit, vagy csak a Madonnáit: tündöklő neve ragyogása eltartaná mégis az idők végeig.

Ferenczy igen érdekesen írja le Murillo nagy alkotásának egyes tárgyait; a madonnákról — és nemcsak a Murillo madonnáiról — egész gyönyörű kis tanulmányt ad. Murillo 39 madonnát festett, de csak 5 mater dolorosát. Talán könnyebb is igéző szép fiatal anyát festeni, mint egy fia halála által agyonsújtott női alakot. A hány híres mater dolorosa festményt csak láttam — s azt hiszem, hogy

mindegyik nagy mesterét láttam, egy párt eredeti képen, egy párt meg kitűnő másolatban — mindegyik *nagyon ifjunak* tünteti föl Máriát. Ha a Szent Szűz képét a kisdud Jézussal karján mint gyermeklányét festik, azt nagyon kedvesnek és meghatónak találom. De a 33 éves Krisztus kesergő anyját egy *fiatal* nő vonásaival csodálni nekem lehetetlen, mikor legalább 50 éves asszonyról van szó. Keleten a lányok persze 12 éves korukban mehetnek már férjhez; de 30 éves korukban már is elhervadtak, megvénültek, mint nálunk az ötven évesek.

A Murillo mater dolorosaiban is megvan ugyan a fájdalom, megrendítően kifejezve, de a kor nincs meg. Talán félték a festők, hogy vétkeznek a Szent Szűz előtt, ha egyszer öregebbnek is tüntetik fel; hasonlóan a mai festőkhöz, akik a vénülő királyokat természet-hiven, felséges nejükét pedig későbbi korokban is oly fiatal vonásokkal látják el, hogy a „királyi pár“ úgy hat, mint... apa és leánya.

Behatóan ír Ferenczy a Murillo genre-, gyermek Jézus- és a Krisztus-képeiről, pár könnyű vonással érdekfeszítően ecsetelve a Caracci, Reni és sok más nagy festő alkotását.

Az utolsó fejezetben közli Murillo végrendeletét is, amely az egyetlen létező „document humain“ Murilloról. Ebben is látszik, hogy a nagy spanyol a Mária- és Krisztus-kultust nemcsak mint művész szolgálta, hanem mint boldogan hívő emberfia mélyen át is érezte. Örökösétől követelte, hogy lelkéért 400 csendes misét mondassanak...

De mindez számos más fölülte érdekes adattal sokkal jobban olvasható a Ferenczy könyvében, melyben a szerző fényes szóbősége, nyelvgazdagsága, eleven előadása érvényre jut és alig egy pár nyomdahiya (például Mária- és Krisztus-képek hol nagy, hol meg kis kezdőbetűvel vannak szedve, Lionardo da Vinci helyett a 159. lapon *de* Vinci, a Paolo Veronese nevéből egy vessző segítségével 2 név lett) zavarja az olvasót.

Ferenczy József eleven tollal, gazdag tudással, lelkesedéssel, könnyedséggel és buzgósággal már egész kis könyvtárt írt. Bizton reméljük, hogy fényes tehetségével még sok szép művet ír meg a magyar művelt közönség számára.

Előszavában ugyan nem kecségtet ezzel; ebben az előszavában, a melylyel több pontjánál fogva, sehog sem tudunk egyetérteni. Az a bécsi magyar tudós, a ki azt mondta Ferenczynek, hogy „szobapiktor, nem Murillo kell a magyarnak!“ nem ismeri a magyar viszonyokat. Mert Magyarországon igen sok tudós és laikus szereti, ápolja, terjeszti a szépművészeteket; de még az állam is. Már 1839-ben a nagy Eötvös József alapította a Művészegyesületet. Azután keletkeztek a Képcsarnok-egylet, Magyar Képzőművészeti Társulat, Minta rajziskola és Műiskola. Gróf Csáky Albinné kezdeményezésére életbe lépett a Műbarátok Köre. A jelenlegi vallás- és közoktatásügyi miniszterünk országos mozgalmat

keltett a szépművészeti ismeretek terjesztésére; a műtörténeti monografiák sorozatát megindította és a művészettörténetnek a gymnasiumokban való tanítását is. Ott vannak a Képzőművészeti Társulat tavaszi és téli kiállításai, a magyar Salon tárlatai Budapesten és a vidéken, mely alkalmakkor egész tárczasorozatok jelennek meg a művészetekről. Vannak világhírű művészeink és művésztelepeink. A kormány — mint Ferenczy maga mondja előszavában — majdnem mindén egyes művészettanulmányútra külföldre vágyó magyar tudóst vagy pályázót segít, támogat. Csofálkozunk kell azon is, hogy attól a közönségtől, a melyet *olyan* tudatlansággal és izléssel vádolnak, ugyanakkor azt kívánják, hogy egy művészettörténeti könyvet vegyen meg és olvasson el.

Nem: az előszavához nem tudunk gratulálni Ferenczy Józsefnek. Mint tárgyilagos, higgadt íróit mindig szívesen fogadjuk, mindig örömmel élvezzük szép, gazdag ismereteinek szellemes előadását.

Széchy-Lorenz Josephine.

Az értékelmélet feladata s alapproblemája.

Írta: *Böhm* Károly. Székfoglaló értekezés. Olvastatott a M. T. Akadémia II. osztályának 1900. márcz. 12-én tartott ülésén. Budapest, 1900. 58 lap. Ára 1 kor.

Érdekes, de egyúttal mint az idők jele, figyelemreméltó jelenség, hogy a budapesti és kolozsvári egyetem mindhárom philosophiai professora, mint akadémiai tag, az *ethika* köréből választotta székfoglaló értekezése tárgyát. Ugyanis Medveczky Frigyes „A normatív elvek jelentősége az ethikában (1889)“, Pauer Imre „Új álláspont, módszer és irányelvek az ethikában (1889)“, s végül legutóbb *Böhm Károly* és fenti cím alatt értekezett. Ennél csak az a feltünőbb, és pedig szomorúan feltűnő, hogy a philosophiai értekezések száma az Akadémiában oly csekély, hogy például az utóbbi 10 év alatt átlag nem esik egy évre egy értekezés!

Böhm Károly értekezése azt a fontos szerepet tárgyalja, a mit az *érték* fogalma a logika, aesthetika, nemzetgazdaságtan, de főként az ethika körében játszik. Szerinte e fogalom valamennyinek szívet képezi, mert mindannyian becsülő ítéletekkel foglalkoznak, s így ennek végleges megállapítását mindeniküknek meg kell próbálniok. Az értékelmélet épp oly általános tana a cselekvésnek, a milyen a megismerésre nézve az ontologia; ismerettan és értéktan fogja képezni a philosophia két alapdisciplináját. Az értéktan vizsgálódási körébe nemcsak az erkölcsi érték esik, hanem az érték tagjainak összesége (gazdasági, társadalmi, pszichikai érték); továbbá az értéktan nemcsak az érték felfogásának keletkezését vizsgálja, hanem az érték megvalósítási módjait is, s bár fontos támpontokat nyújt neki vizsgálódásaiban a lélektan, a döntés alapját a *cél* fogalma fogja képezni.

Az érték forrása az érzésben rejlik, a mely élv- vagy kín-érzés